

6. Катренко А. М. У пошуках шляхів побудови справедливого суспільства : Діяльність народовольців і чорнопередільців в Україні у 80-х роках XIX ст. / А. М. Катренко. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. – 320 с.
7. Миллер А. И. “Украинский вопрос” в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.) / А. И. Миллер. – С. Пб. : Алетей, 2000. – 260 с.
8. Нариси з історії українського національного руху : кол. монографія / Ін-т історії України НАН України ; відп. ред. В. Г. Сарбей. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1994. – 189 с.
9. Палієнко М. Київська стара громада у суспільному та науковому житті України (друга половина XIX – початок XX ст.) / М. Палієнко // Київська старовина. – 1998. – № 2. – С. 61–62.
10. Політична історія України XX століття : у 6 т. Т. 1. – К., 2002–2003. – 453 с.
11. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К. : АртЕк, 1998. – 728 с.
12. Світленко С. І. Народницький рух в Україні 1860–1880-х років : Аналіз джерел архівних фондів Росії : навч. посіб. / С. І. Світленко. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1996. – 128 с.
13. Субтельний О. Україна : історія / О. Субтельний ; пер. з англ. Ю. І. Шевчука ; вст. ст. С. В. Кульчицького. – 2-ге вид. – К., 1992. – 512 с.
14. Хобсбаум Э. Век империи, 1875–1914 / Э. Хобсбаум ; [пер.]. – Ростов н/Д. : Феникс, 1999. – 540 с.
15. Шип Н. А. Суспільно-політичне і духовне життя українців у складі Російської імперії (XIX) / Н. А. Шип. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2004. – 99 с.

В статье рассмотрены становление и трансформация общественных идеалов украинской интеллигенции на протяжении 70–80-х гг. XIX в., проанализированы направления ее социально-политической и национально-культурной деятельности.

Ключевые слова: интеллигенция, “народолюбцы”, “украинолюбцы”, “разночинцы”, украинское движение.

In the article the formation and transformation of the social ideals of the Ukrainian intellectuals during 1870–1880th of the XIX century have been shown, the trends of socio-political, nationality and cultural activity have been analyzed.

Key words: intellectuals, “narodolyubtsy”, “ukrainolyubtsy”, “commoners”, the Ukrainian movement.

УДК 820: 94 (477.83/.86)
ББК 83.3 (0)

Василь Бурдуланюк

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА (КІНЕЦЬ XIX – ПЕРША ТРЕТИНА XX ст.)

У статті проаналізовано видавничу діяльність Наукового товариства імені Шевченка кінця XIX – першої третини XX століття. Наведено інформацію про роль в її розвитку М.Грушевського, І.Франка, В.Гнатюка, Ф.Вовка та інших учених.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, Записки НТШ, Збірник історично-філософської секції, Збірник філологічної секції, Збірник Математично-природописно-лікарської секції, Етнографічний збірник, Матеріали до українсько-руської етнології.

Видавничу діяльність Наукового товариства імені Шевченка не достатньо вивчена вітчизняною історичною наукою. Фрагментарно торкалися цієї проблеми дослідники довоєнного періоду [7; 15; 17] і вчені української діаспори [9; 10; 11; 18; 22; 27; 29]. Окремі її аспекти знайшли висвітлення в працях сучасних дослідників [4; 5; 6; 13; 14; 19; 21; 23; 26; 30; 35]. Однак окреслена тема ще не знайшла цілісного висвітлення в українській історіографії.

Видавничу діяльність постійно займала важливе місце в діяльності Товариства. Саме із цією метою було засновано Товариство імені Шевченка 1873 року, а після реформування його 1892 року в Наукове Товариство імені Шевченка видання наукової літератури стало одним з основних його завдань.

У перші роки свого існування Товариство тільки виконувало замовлення на друкування тих чи інших видань. Так, з 1876 до початку 1890-х років було видано близько 20 книг [5, с.43]. Товариство видало своїм коштом літературно-наукову частину щорічника “Правда” за 1878 рік, а 1885 року перебрало видання часопису “Зоря”, який завдяки В.Левицькому (Лукичу) став усеукраїнським літературно-науковим журналом, що існував до 1897 року, коли його заступив видаваний заходами НТШ “Літературно-науковий вісник” [23, с.16]. Із цього часу починається постійна видавнича діяльність Товариства. 1905 року НТШ передало “Літературно-науковий вісник” Українській видавничій спілці.

Відразу після реформи 1892 року НТШ усе активніше почало розгортати свою наукову роботу, яка особливо активізувалася після приїзду до Львова 1894 року М.Грушевського. Але ще раніше заходами О.Кониського Товариство приступило до видання “Записок Наукового товариства імені Шевченка” (“Записок НТШ”), перший том яких за редакцією Ю.Целевича вийшов наприкінці 1892 року. Він був укомплектований в основному працями наддніпрянських авторів і виданий за фінансовою допомогою з Наддніпрянської України. Наступні три томи “Записок НТШ” з’явилися друком за редакцією О.Барвінського.

З 1895 року справу редагування “Записок НТШ” узяв на себе М.Грушевський, збільшивши їх вихід спочатку до чотирьох, а з 1896 року – до шести разів на рік. Так вони виходили до початку Першої світової війни. За цей час за редакцією М.Грушевського вийшло 110 томів “Записок НТШ” [22, с.20]. Кожен том “Записок НТШ” мав чітку структуру – кілька фундаментальних статей, часто з продовженням у наступних томах, а також розділи “Miscellanea” для дрібних заміток, документів і некрологів, “Наукова хроніка” з оглядом хроніки наукового життя в Україні й за кордоном та “Бібліографія”, де в значній кількості подавалися рецензії на українські й зарубіжні наукові видання. До початку Першої світової війни вийшли у світ 119 томів, а до 1939 року – 155 томів “Записок НТШ” [8, с.33–345]. Усі статті й рецензії обговорювалися на засіданнях секцій Товариства, які приймали рішення щодо їх друку.

У 1897–1898 роках “Записки НТШ” умістили аналітичні огляди й рецензії 270 наукових монографій і 116 періодичних видань [21, с.147]. Особливу увагу приділяли польським і російським науковим виданням. Практично кожна публікація, що торкалась української тематики, отримувала кваліфіковану оцінку на сторінках “Записок НТШ” та інших видань Товариства. У наступні роки огляди та рецензії в кожному томі “Записок НТШ” значно збільшилися. “Записки НТШ” видавалися, безперечно, завдяки їх багаторічному редакторові, який зумів зібрати та підготувати групу талановитих науковців, що самовіддано працювали на ниві української науки. То ж не дивно, що, як тільки М.Грушевський 1913 року відійшов від редагування “Записок НТШ”, вони втратили регулярність виходу у світ.

1924 року відбувся галузевий і редакційний поділ “Записок НТШ” на “Праці Історично-філософської секції” за редакцією І.Крип’якевича й “Праці Філологічної секції” за редакцією К.Студинського [21, с.157], які публікувалися почергово й нерегулярно до початку Другої світової війни 1939 року.

Зростання й активізація наукової діяльності НТШ привели до подальшої спеціалізації видань Товариства. Усі три секції НТШ – Історико-філософська (ІФС), філологічна (ФС) і математично-природописно-лікарська (МПЛС) – за результатами своїх досліджень видавали окремі збірники. Секції гуманітарного спрямування мали, крім того, і власні серійні видання.

1898 року було засновано “Збірник історико-філософської секції” як орган цієї секції [3, арк.4 зв.]. До 1914 року вийшло п’ятнадцять томів “Збірника ІФС”. Основним виданням “Збірника ІФС” була “Історія України-Руси” М.Грушевського. У Львові вийшло вісім томів згаданої праці. Друга частина восьмого й дев’ятий том вийшли в

Києві. Хронологічні рамки “Історії України-Руси” охоплюють період від доісторичної доби до кінця 30-х років XVII століття.

Лише один, п'ятий том “Збірника ІФС”, що вийшов 1902 року за редакцією І.Франка, був укладений з “Матеріалів до культурної історії Галицької Руси XVIII і XIX віку”, зібраних М.Зубрицьким, І.Франком, Ю.Кмітом, І.Кобилецьким та І.Левицьким [5, с.66].

1898 року розпочато видання “Збірника філологічної секції”. До Першої світової війни вийшло п'ятнадцять томів цього збірника. Чотири томи містили праці М.Драгоманова про українську народну словесність і письменство, один – його листування з М.Бучинським. Ці томи впорядковував і готував до друку М.Павлик. Два томи “Збірника ФС”, редаговані К.Студинським, містили кореспонденцію Я.Головацького. За редакцією М.Возняка надруковані твори М.Шашкевича. Авторськими розвідками членів секції були публікації О.Кониського “Тарас Шевченко-Грушівський, хроніка його життя” та діалектологічні праці І.Верхратського [21, с.160].

1897 року почав виходити “Збірник математично-природописно-лікарської секції” [3, арк.4 зв.]. Це був перший періодичний науковий орган, у якому вперше українською мовою публікувалися наукові дослідження з математики, фізики, хімії, біології та медицини. Тут також видано ряд матеріалів, присвячених розробці української наукової термінології. До Першої світової війни вийшло шістнадцять томів, а до 1939 року – тридцять два томи згаданого видання. Починаючи з третього тому, відбувся поділ кожного видання на дві частини: “Лікарський вісник” (редактор Є.Озаркевич) і “Часть математично-природописна”. З виданням співпрацювали такі відомі вчені, як І.Верхратський, І.Горбачевський, В.Левицький, І.Пулюй, О.Черняхівський, Є.Озаркевич, Щ.Сельський та ін. [5, с.80].

Однак через брак наукових статей на медичні теми 1902 року “Лікарський вісник” перестав виходити і з 1903 року статті на медичні теми друкували в загальному “Збірнику МПЛС”. Пізніше, 1912 року, Є.Озаркевич заснував український науково-популярний місячник “Здоров'я”, що користувався популярністю серед українського населення Галичини [19, с.24–25]. У міжвоєнні роки НТШ спільно з Українським лікарським товариством видавали часопис “Лікарський вісник”.

Слід згадати й про те, що НТШ 1894 року перебрало на себе випуск “Руської історичної бібліотеки”, заснованої 1883 року в Тернополі О.Барвінським за сприяння В.Антоновича [7, с.322–323]. Тут у перекладах українською мовою було видано 24 монографії наддніпрянських учених В.Антоновича, М.Дашкевича, О.Єфименко, М.Костомарова, І.Линниченка та інших. Окремі томи серії “Руської історичної бібліотеки” були присвячені народним рухам в Україні у XVIII столітті й становищу селянства та міщанства України XV–XVIII століть [28, с.40–42]. Ця добре продумана серія історичних праць виконала важливу функцію ознайомлення галичан з основними досягненнями наддніпрянських авторів у царині історії України. Слід відмітити й ту обставину, що, готуючи видання “Руської історичної бібліотеки”, В.Антонович та О.Барвінський поклали початок регулярній творчій співпраці наддніпрянських і галицьких учених у галузі історичної науки, що стала характерною рисою пізнішого етапу її розвитку.

Слід зауважити, що, незважаючи на те, що “Руська історична бібліотека” подавала в дешевих і доступних виданнях повні переклади різних фундаментальних праць з історії України, вона не задовільняла потреб у публікаціях важливих, не виданих досі документальних матеріалів. Тому на засіданні історико-філософської секції 10 серпня 1903 року М.Грушевський подав проект її поділу на дві серії. У першій пропонувалось давати систематичні передруки або переклади різних історичних праць, а в другій серії мали з'являться оригінальні праці й матеріали [5, с.68].

Проект другої серії було прийнято на засіданні згаданої секції 18 квітня 1906 року, де засноване видання отримало назву “Українсько-руський архів”. До Першої світової війни вийшло десять його томів, а всього до 1925 року – п’ятнадцять томів. Матеріали в томах розміщені таким чином, що кожний том присвячений певній темі. Так, перший, шостий і сьомий томи присвячені “Опису рукописів Народного дому з колекції А.Петрушевича”, упорядковані І.Свенціцьким [32, с.5, 30–31, 35]. У другому томі “Громадські шпихлірі в Галичині 1784–1840 рр.” подано документи й розвідку І.Франка про шпихлірі – громадські склади страхового зерна в Галичині [32, с.8].

У третьому томі “Матеріали і замітки до історії національного відродження Галицької Русі в 1830–1840 рр.” подано документи зі вступною статтею М.Тершаковця [32, с.11].

Четвертий том “Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв.” підготували І.Свенціцький, Ю.Кміт, С.Томашівський та І.Кревецький [32, с.25].

У шостому томі “Філологічні праці І.Могильницького”, упорядкованому М.Возняком, поміщено статті вченого з мовознавства [32, с.30].

НТШ мало також два видання народознавчого характеру – “Етнографічний збірник”, який почав виходити з 1895 року, тобто за три роки до організаційного оформлення відповідної комісії Товариства, і “Матеріали до українсько-руської етнології”, що видавалися з 1899 року. “Етнографічний збірник” був заснований як окреме видання НТШ для матеріалів з української етнографії, зібраних з усіх територій, на яких проживали українці [2, арк.3]. Спочатку “Збірник” виходив раз у рік, а з 1898 року – переважно два рази. Перші два томи вийшли за редакцією М.Грушевського, а наступні видавала новостворена Етнографічна комісія. З 1895 р. до 1914 р. вийшло 36 томів.

Слід зазначити, що з “Етнографічним збірником” найбільше працював відомий фольклорист й етнограф В.Гнатюк. Тут було опубліковано ряд його зібрань: у третьому, четвертому, дев’ятому, двадцять п’ятому, тридцятому томах опубліковано зібрані вченим “Етнографічні матеріали з Угорської Русі”, у шостому томі – “Галицько-руські анекдоти”, у дванадцятому й тринадцятому – “Галицько-руські народні легенди”, у п’ятнадцятому, тридцять третьому й тридцять четвертому – “Знадоби до української демонології”, у сімнадцятому, вісімнадцятому й дев’ятнадцятому – “Коломийки”, у двадцять шостому – “Народні оповідання про опришків”, у тридцять п’ятому й тридцять шостому томах – “Колядки і щедрівки” [20, с.3–76] тощо.

Тут вийшло також ряд матеріалів, зібраних і впорядкованих І.Франком, О.Роздольським, Ф.Колессою, І.Свенціцьким, М.Дикаревим, М.Крамаренком, В.Лесевичем та ін.

“Матеріали до українсько-руської етнології” були присвячені зібранню й систематизуванню матеріалів, що стосуються етнічного складу, побуту, звичаїв, вірувань, знання й громадського укладу українського народу в порівнянні з іншими народами [25, с.ІІІ]. Збірник видавався Етнографічною комісією з 1899 року [3, арк.4]. З 1909 року виходить під назвою “Матеріали до української етнології”, а з 1929 – “Матеріали до етнології і антропології”. До 1914 року вийшло у світ п’ятнадцять томів. У 1916–1919 рр. і 1929 р. вийшли друком сім томів у п’яти книгах [25, с.1–26]. Для становлення цього збірника багато зробили Ф.Вовк, І.Франко та В.Гнатюк.

На сторінках вищезгаданого видання було опубліковано ряд ґрунтовних праць з окремих галузей етнології з усіх українських земель, зокрема, чотири частини монографії В.Шухевича “Гуцульщина” [25, с.2–7], зібрані Ф.Колессою на Наддніпрянщині “Мелодії українських народних дум” у двох частинах [25, с.15–17], наукова розвідка Ф.Вовка “Антропометричні досліді українського населення Галичини, Буковини й Угорщини” [25, с.11], “Гаївки”, зібрані В.Гнатюком [25, с.12–15], монографічне дослідження автора з південної Київщини Марка Грушевського “Дитина в звичаях і віруваннях українського народу” за редакцією М.Кузелі [25, с.7–11] тощо.

У січні 1898 року в НТШ було утворено Археографічну комісію, яка взяла на себе обов'язок збирання й видання історичних джерел і літературних пам'яток [1, арк.6].

Історичні матеріали Комісія видавала в серії “Жерела до історії України-Руси”, до якої ввійшло одинадцять томів. Серед них слід назвати тритомний “Опис королівщин в землях руських XVI віку”, підготовлений М.Грушевським. У першому томі подано “Люстрації земель Галицької і Перемиської”, у другому – “Люстрації земель Перемиської і Сяноцької”, у четвертому томі – “Люстрації 1570 року” [28, с.57–58].

С.Томашівський опублікував тут три томи “Матеріалів до історії Галичини”, де помістив акти з історії народних рухів у Галичині під час Хмельниччини 1648–1651 рр. і літописні пам'ятки 1648–1657 рр. [28, с.57].

За ініціативою М.Грушевського на початку XX століття згадана комісія приділяла значну увагу збиранню документальних матеріалів з історії українського козацтва. Ряд співробітників комісії були вислані в архіви Кракова, Відня, Рима, Петербурга, Москви, Києва, Харкова та інших міст, де зібрали значну кількість документальних матеріалів.

Однак через брак коштів до Першої світової війни було опубліковано лише два томи матеріалів – це “Матеріали до історії української козаччини. Т.І. Документи по рік 1631”, зібрані І.Крип'якевичем, і “Матеріали до історії козаччини. Т.V. Акти до Хмельниччини (1648–1657)”, зібрані М.Кордубою. 1924 року вийшли у світ “Ватиканські матеріали до історії України. Т.І. Донесення римських нунціїв про Україну 1648–1657”, зібрані С.Томашівським [28, с.58]. Отже, у згаданому серійному виданні видавалися підбірки документів, літописів та інших архівних матеріалів з різних періодів історії України.

Археографічна комісія видавала також “Пам'ятки українсько-руської мови та літератури”, де публікувалися літописні історико-літературні пам'ятки, пам'ятки історії церкви, освіти та культури. До 1914 року було опубліковано сім томів, а восьмий вийшов друком 1930 року. І.Франко опублікував тут п'ять томів “Апокрифів і легенд з українських рукописів”, К.Студинський – “Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і початку XVII в.”, В.Перетц – “Вірші ієромонаха Климентія Зиновієва сина”, а Я.Гординський – “З української драматичної літератури XVII–XVIII ст. Тексти і замітки” [28, с.58].

Як бачимо, ця серія матеріалів знайомила українську громадськість із багатством духовного й культурного надбання українського народу впродовж минулих століть.

На спільному засіданні трьох секцій: історико-філософської, філологічної та математично-природописно-лікарської – 21 листопада 1909 року була заснована Бібліографічна комісія, яка розпочала видавати власний орган “Матеріали до української бібліографії” у 7 томах. Комісія планувала видання української бібліографії XV–XVIII ст., української бібліографії Росії XIX ст. і загальної української бібліографії XX ст. Перші три томи “Матеріалів до української бібліографії” – це частина укладеної І.Левицьким праці “Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900”, як закінчення “Галицько-руської бібліографії XIX ст.”, що охоплювало період 1887–1893 років [24, с.24].

Пізніше в цьому виданні були опубліковані два випуски “Спису творів Івана Франка” В.Дорошенка, “Бібліографія українознавства за 1914–1923 рр.” І.Калиновича, “Гете в українських перекладах, переспівах та наслідуваннях: Спроба бібліографії з нагоди століття смерті великого німецького письменника” В.Дорошенка та “Матеріали до бібліографії січових стрільців” І.Шендрика [28, с.79].

Для повних і критичних видань відомих українських письменників при філологічній секції була заснована “Українсько-руська бібліотека”, яка повинна була сприяти громадськості докладніше ознайомитися з їхньою творчістю й стати основою для наукових досліджень. У 1902–1911 роках вийшло у світ вісім томів цього видання. У перших чотирьох томах за редакцією І.Франка та О.Колесси вийшло перше повне видання творів Ю.Федьковича, а в п'ятому й восьмому томах були опубліковані мате-

ріали до біографії й сама біографія письменника, підготовлені О.Маковесем. Шостий і сьомий томи містили одне з перших повних видань “Кобзаря” Т.Шевченка за редакцією І.Франка [5, с.78–79]. Вищеназвані видання мали велике значення для піднесення національної свідомості українців Галичини та Буковини.

Активний член НТШ, відомий юрист К.Левицький у квітні 1889 року заснував перший у Галичині фаховий український журнал “Часопись правнича”, редактором якого був одинадцять років [6, с.79]. 1891 року він передав часопис під егіду НТШ. Журнал тоді отримав підзаголовок “Розвідки правничі секції історико-філософичної НТШ”. Його авторами були відомі тоді галицькі юристи К.Левицький, професор цивільного права Львівського університету С.Дністрянський, професор кримінального права Львівського університету П.Стебельський, доцент цивільного права Загребського університету М.Зобків, юрист і журналіст В.Панейко та інші [21, с.166]. Більшість публікацій були присвячені коментуванню різних галузей австрійського права й законодавства. Водночас на сторінках часопису К.Левицький опублікував статтю, присвячену “Руській правді”. Була також опублікована стаття М.Буданова “Начерк родинного права Литовської Руси в половині XVI в.” [28, с.44]. Вийшла друком також стаття А.Чайковського “Про старовинний грецький процес кримінальний”.

1900 року це видання було перетворене в “Часопись правничу і економічну”, яка видавалася нерегулярно до 1912 року за редакцією С.Дністрянського. Як і раніше більшість публікацій були присвячені австрійському праву й законодавству. Лише одна стаття М.Зобківа стосувалася проблем греко-римського права [5, с.75].

Правнича комісія НТШ у 1901–1909 роках видавала також “Правничу бібліотеку”. З’явилися друком два томи цього видання. Перший – підготовлений П.Стебельським про “Австрійський процес карний” [5, с.75], а в другому, який вийшов у трьох випусках у 1901–1902 та 1905 роках, С.Дністрянський охарактеризував “Австрійське право облігаційне” [4, с.56]. У 20-ті роки ХХ ст. Товариство видало три томи “Збірника правничої комісії”.

З ініціативи Правничої Комісії НТШ у липні 1906 року відбулося статистичне анкетування про національні, промислові й аграрні відносини Галичини. На підставі аналізу цього анкетування історико-філософська секція на засіданні 7 липня 1906 року вирішила створити Статистичну комісію на чолі з М.Грушевським [5, с.75–76]. Друкованим органом згаданої комісії стало видання “Студії з поля суспільних наук і статистики”, які видавалися з 1909 року. Усього вийшло п’ять томів цього видання, з них три – до Першої світової війни. У вищеназваному виданні публікувалися теоретичні й практичні праці зі статистики та історії статистики. Серед них, зокрема, слід згадати публікації “З історії і теорії статистики” В.Панейка, “Національна статистика Галичини” С.Дністрянського, “Із статистики України” М.Гехтера та ін. Слід згадати й про те, що тут були опубліковані також дві праці з філософії – “Філософія історії Г.Рікєрта” і “Раціоналізм і реалізм в розумінню суспільних явищ” В.Панейка [5, с.76].

Замість окремих повідомлень про роботу Товариства, що досі публікувалися в “Записках НТШ”, 1900 року було ухвалено рішення видавати окремий інформаційний бюлетень “Хроніка НТШ”, що мав знайомити членів Товариства та всіх зацікавлених із його діяльністю. Згаданий бюлетень виходив чотири рази на рік. У трьох його випусках містилися чотири місячні звіти про наукову й адміністративну діяльність, а в четвертому – загальний річний звіт за діяльність НТШ та всіх його органів.

До 1914 року “Хроніка НТШ” виходила українською й німецькою мовами. Німецькомовні випуски бюлетеня розсилали закордонним установам, що вели обмін виданнями з НТШ. У міжвоєнний період бюлетень публікувався нерегулярно лише українською мовою. З 1900 до 1939 рр. вийшло у світ сімдесят чотири випуски “Хроніки НТШ”.

На початку ХХ століття, у 1906, 1908 і 1909 рр. було надруковано “Каталог книгарні НТШ” у Львові, а в 1910 та 1913 роках – додатки до згаданого каталогу [5, с.80].

Перша світова війна радикально змінила долю НТШ. У час нетривалої російської окупації Львова в 1914–1915 рр. Товариство було закрито, а його друкарня пограбована. 1916 року НТШ змогло відновити свою діяльність і до кінця 1918 року вийшло у світ двадцять два томи наукових праць [23, с.42]. Крім того, накладом книгарні Товариства тоді теж з'явилось кілька видань, зокрема студія шведського дослідника Альфреда Єнсена про Т.Шевченка, “Історія України в життєписах визначніших її діячів” М.Костомарова, “Енеїда” І.Котляревського [33, с.19] та інші видання.

Слід згадати й про те, що, починаючи з 1894 року, НТШ отримувало субвенції від Галицького сейму, а з 1895 року – від Міністерства культів і освіти Австро-Угорщини, які постійно зростали і в 1916–1917 роках становили суму 120 тисяч австрійських корон [34, с.20]. Товариство мало певний прибуток від привілею друкувати шкільні підручники, отримувало допомогу від меценатів. Значна частина цих коштів спрямовувалася на видавничу діяльність.

Становище НТШ істотно погіршилося наприкінці 1918 року, коли польські війська захопили Львів, а пізніше всю Галичину. Було припинено фінансову допомогу Товариству, а 1923 року відібрано право видавати підручники для українських шкіл.

Згодом польський уряд інколи виділяв Товариству мізерні суми коштів, і воно в міжвоєнні роки не змогло розгорнути видавничу діяльність на попередньому рівні. Ряд видань припинили свою діяльність, інші публікувалися нерегулярно.

У 1924–1925 роках виходив за редакцією І.Кревецького науково-популярний культурологічний часопис “Стара Україна” як спільне видання бібліотеки й музею НТШ. Усього вийшло двадцять чотири числа в тринадцяти випусках [12, с.119]. Як видно з редакційного вступного слова, суто пізнавальні мотиви-осмислення української культурної традиції вивіряються видавцями практичними потребами національного розвитку: “Культурна людина і нація... мають свідомість своєї індивідуальності – у теперішньому і в минулому. І чим вища та свідомість, тим культурніша людина, тим більш скристалізована нація. Розбудити сю свідомість якнайглибше і якнайширше на Україні – отсе головне завдання часопису” [31, с.1].

У часописі публікувалися матеріали з історії України, статті на літературознавчу й мистецтвознавчу тематику, висвітлювалася діяльність визначних історичних постатей минулого. Вийшли у світ спеціальні випуски місячника, присвячені пам'яті творців Галицько-Волинської держави, 350-річчю друкарства в Україні, пам'яті Т.Шевченка, українському мистецтву, мемуаристиці.

У 30-х роках ХХ століття напередодні Другої світової війни відчутно зросла функція НТШ як видавця часописів культурологічного спрямування. Серед них слід згадати видання “Українська книга”, “Українська музика”, “Сьогочасне і минуле”.

У 1937–1939 роках Бібліографічна комісія НТШ та Українське товариство бібліофілів у Львові за редакцією Є.Пеленського видавали український книгознавчий журнал “Українська книга”. Вийшло у світ 21 число. У ньому друкувалися матеріали з книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії, друкарства, огляди поточних видань [16, с.921].

Спільно з об'єднанням українських професійних музик у 1937–1939 рр. НТШ видавало музикознавчий часопис “Українська музика”, з яким співпрацювали композитори В.Барвінський, В.Витвицький, Ф.Колесса, Б.Кудрик, З.Лисько, С.Людкевич та інші.

1939 року за фінансової підтримки Центросоюзу вийшли у світ чотири випуски українознавчого місячника “Сьогочасне і минуле” за редакцією голови НТШ І.Раковського. На його сторінках публікували свої дослідження Д.Антонович, І.Крип'якевич, Є.Грицак, М.Рудницький, В.Сімович та інші дослідники.

У міжвоєнні роки, крім згаданих вище, вийшли у світ також видання, які раніше не публікувалися, зокрема “Праці комісії класичної філології”, “Праці комісії шевченкознавства”, “Праці географічної комісії” та “Збірник фізіографічної комісії”.

У міжвоєнні роки було створено Науково-технічну комісію НТШ, яку очолив І.Фещенко-Чопівський. Її матеріали висвітлювалися в органі Українського технічного товариства – журналі “Технічні вісті”, що виходив у 1925–1931 роках. Тут активно публікували свої дослідження І.Фещенко-Чопівський, І.Кандяк, А.Корнелля, В.Кучер, Л.Левинський, Ю.Крохмалюк, Д.Желехівський, О.Смакула та ін.

Слід відмітити, що загальний видавничий доробок НТШ за станом на вересень 1939 року склав понад 1 200 томів часописів, збірників, монографій тощо [26, с.16].

Головною фундаментальною монографічною працею, створеною в НТШ, слід вважати “Історію України-Руси” М.Грушевського, вісім томів якої появилися під час його діяльності в НТШ. Серед багатьох монографічних праць учених НТШ, що були опубліковані вперше в його виданнях, слід назвати серії праць І.Франка й В.Гнатюка, п’ятитомник “Гуцульщина” В.Шухевича.

Плодом спільної праці вчених НТШ стала перша “Українська загальна енциклопедія”, яка вийшла у світ упродовж 1930–1935 рр. за редакцією І.Раковського й завдяки напруженій праці членів редакційної колегії В.Дорошенка, М.Рудницького, В.Сімовича та інших. Вона містила тридцять чотири тисячі статей ста тридцяти шести авторів [13, с.38]. Вагомим здобутком дослідників НТШ є “Атлас України і суміжних країв”, що вийшов у світ 1937 року за редакцією В.Кубійовича [9, с.14].

Отже, НТШ у кінці XIX – першій третині XX століття вело потужну видавничу діяльність. Секції мали власні збірники й окремі серії видань. Наукові комісії також мали свої друковані органи. Неперевершеним феноменом українського науково-видавничого руху окресленого періоду залишаються “Записки НТШ” за обсягом публікацій, науковою й інформаційною насиченістю, тематичним розмаїттям та авторським складом. Це значною мірою характерне й для ряду інших видань НТШ.

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 1.
2. ЦДАЛ України, ф. 309, оп. 1, спр. 21.
3. Там само, спр. 24.
4. Академік Станіслав Дністряняський. 1870–1935 : Бібліографія. – К., 1992. – 94 с.
5. Алексієвець М. Роль Наукового товариства імені Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина XIX – початок XX ст.) / М. Алексієвець, В. Савенко. – Тернопіль, 1999. – 188 с.
6. Андрухів І. Кость Левицький: політик, громадський діяч, правник (1859–1941) / І. Андрухів, С. Свояк, В. Ковалик. – Надвірна, 2009. – 103 с.
7. Барвінський О. Спомини з мого життя. Ч. 2 / О. Барвінський. – Львів, 1913. – 406 с.
8. Бібліографія Записок Наукового товариства імені Шевченка. Т. I–CCXL : 1892–2000. – Львів, 2003. – 741 с.
9. Будівничі НТШ й ЕУД : Володимир Кубійович (1900–1985); Атанас Фіголь (1908–1993) : наук. зб. / В. Кубійович, А. Фіголь. – К. ; Нью-Йорк ; Чикаго, 1998. – 252 с.
10. Винар Л. Михайло Грушевський як голова Наукового товариства імені Шевченка / Л. Винар // Український історик. – 1969. – № 1–3. – С. 5–46.
11. Винар Л. Михайло Грушевський – історик і будівничий нації / Л. Винар. – Нью-Йорк ; К. ; Торонто : Фондація ім. О. Ольжича, 1995. – 304 с.
12. Головата Л. “Стара Україна” – бібліологічний аспект / Л. Головата // Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка : книги і люди. – Львів, 1996. – С. 109–118.
13. Головацький І. Іван Раковський. 1874–1949 : Життєписно-бібліографічний нарис / І. Головацький. – Львів, 2004. – 215 с.
14. Головацький І. Іван Горбачевський. 1854–1942 : Життєписно-бібліографічний нарис / І. Головацький. – Львів, 1995. – 126 с.
15. Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка (1873–1923) / В. Гнатюк. – Львів, 1923. – 15 с.
16. Довідник з історії України. – К. : Генеза, 2001. – 1135 с.
17. Дорошенко В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові (1873–1892–1912 рр.) / В. Дорошенко. – К. ; Львів, 1913. – 88 с.

18. Дорошенко В. Огнище української науки / В. Дорошенко. – Нью-Йорк ; Філадельфія, 1951. – 116 с.
19. Озаркевич Є. Праці / Є. Озаркевич ; за за. ред. Я. Ганіткевича. – Львів : Каменяр, 1999. – 302 с.
20. Етнографічний збірник Наукового товариства імені Шевченка. Т. I–XXXVIII, I–XXXIX–XL, XLI : 1895–1916, 1929, 1976 : Бібліографія. – Львів, 2007. – 117 с.
21. Зайцева З. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.) / З. Зайцева. – К. : КНЕУ, 2006. – 368 с.
22. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства імені Шевченка (1873–1949) / В. Кубійович. – Львів : НТШ, 1991. – 53 с.
23. Кучер Р. Наукове товариство імені Шевченка / Р. Кучер. – К. : Наукова думка, 1992. – 112 с.
24. Левицький І. О. Збірник наукових праць / І. О. Левицький. – Львів, 2002. – 187 с.
25. Матеріали до українсько-руської етнології Наукового товариства імені Шевченка. Т. I–XX, XXI–XXII : 1895–1919, 1929 : Бібліографія. – Львів, 2007. – 79 с.
26. Наукове товариство імені Шевченка : 130 років праці для України. – Львів, 2003. – 40 с.
27. Оглоблін О. Наукове товариство імені Шевченка в історії України / О. Оглоблін // Український історик. – 1977. – Ч. 3–4. – С. 5–14.
28. Періодичні та серійні видання Наукового товариства імені Шевченка (1885–1939) : Анотований покажчик. – Львів : НТШ, 1991. – 102 с.
29. Прицак О. Наукове товариство імені Шевченка у Львові поміж двома війнами / О. Прицак // Український історик. – 1981. – Ч. 1–4. – С. 147–152.
30. Романів О. Олександр Барвінський і Наукове товариство імені Шевченка / О. Романів // Олександр Барвінський. 1847–1927 : матеріали конференції, присв. 150-й річниці від дня народження Олександра Барвінського, Львів, 14 травня 1997 р. – Львів, 2001. – С. 91–100.
31. Стара Україна. – 1924. – Ч. I.
32. Українсько-руський архів (1906–1925) : Покажчик змісту томів. – Львів, 1992. – 101 с.
33. Хроніка НТШ. – 1918. – Ч. 60–62.
34. Хроніка НТШ. – 1939. – Ч. 74.
35. Якимович Б. Іван-Франко – видатний теоретик і практик видавничої справи в Україні / Б. Якимович // Галичина. – 2006–2007. – № 12–13. – С. 68–85.

В статтє проанализирована издательская деятельность Научного общества имени Шевченко конца XIX – первой трети XX века. Приведена информация о роли в ее развитии М.Грушевского, И.Франко, В.Гнатюка, Ф.Вовка и других ученых.

Ключевые слова: *Научное общество имени Шевченко, Записки НТШ, Сборник историко-философской секции, Сборник филологической секции, Сборник Математически-природописно-врачебной секции, Этнографический сборник, Материалы к украинско-русской этнологии.*

The publishing activity of T.Shevchenko Scientific association in the end of XIXth and the first third of XXth centuries is analysed in the article, where is given the information about the role of M.Hrushevskiy, I.Franko, V.Hnatyuk, F.Wovk and other scientists.

Key words: *T.Shevchenko Scientific association, Memoranda of T.Shevchenko Scientific association, The collection of historical and philosophical section, The collection of philological section, The collection of mathematical, natural and medicinal section, The Ethnographic collection, The documents about Ukrainian and Ruska ethnology.*

**УДК 94 (947: 943)
ББК 63.3 (4 Укр) 52**

Юрій Плекан

СТАВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ЛІВИХ І ЛІВОЦЕНТРИСТСЬКИХ ПАРТІЙ ДО УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ XX ст.

У статті розглядаються питання різних підходів і трактувань щодо розв'язання українського питання в Галичині польськими політичними партіями лівого та лівоцентристського спрямування, а також співпраці їх з українськими лівоцентристськими партіями для налагодження польсько-українських відносин.

Ключові слова: *українське питання, польсько-українські відносини, галицький сейм, поділ Галичини, виборча реформа, австрійський парламент, панівна нація.*